

אל תעש עצמך כעורכי הדיינים

רב דניאל שטיין

א. מכילתא (פרשה כ') - מדבר שקר תרחק וכו' שלא יעמיד אצלו סניגורין שנ' עד האלהים יבא דבר שניהם.

ב. תורה תמימה (שמות כ"ב, ח') - נראה דר"ל שלא יהיו הבעלי דינים מציעין טענותיהן לפני הדיין ע"י מתורגמנים ומליצים וטוענים, אלא מפיהם בעצמם יגיעו דבריהם, להדיין, ומדייק כן מלשון עד האלהים יבא דבר שניהם וכו' והיינו שדברי שניהם יגיעו להדיינים, אבל כשמציעים ע"י מליצים וטוענים הרי מגיעים דבריהם להמליצים ולא להדיינים ובכלל זה שלא יעמידו הבעלי דינים מליצים לפניהם לחפש להם זכותים כמו שנוהגים בערכאות, ובטעם הדבר נראה משום דע"פ רוב אלה המליצים שפרנסתם בזה הם משתכרים לאחד הבעלי דינים לטעון עבורו, והם אנשים בעלי מזמות ומתחכמים בטענותיהם להטעות את הדיינים לזכות את משלחיהם, ולכן ראתה התורה לנכון למנוע כל ענין זה, אלא הבע"ד יהיו טוענים בעצמם לפני הדיינים, ולא המליצים שיוכל היות שידברו דברים כאלה שהבע"ד בעצמם לא היו דוברים כן.

ג. גמ' מכות (ו:) - על פי שנים עדים שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן. הנהו לעוזי דאתו לקמיה דרבא, אוקי רבא תורגמן בינייהו. והיכי עביד הכי, והתנן שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן, רבא מידע הוה ידע מה דהו אמרי, ואהדורי הוא דלא הוה ידע. [נמק"י (ג. דפי הרי"ף) - שמא יחליף התורגמן בלשון העדות ועוד כשישמעו הם מפי העדים יתכן להם לחקור אותם יותר].

ד. גמ' סנהדרין (יז:) - אמר רבי יוחנן אין מושיבין בסנהדרי אלא בעלי קומה, ובעלי חכמה, ובעלי מראה, ובעלי זקנה, ובעלי כשפים, ויודעים בשבעים לשון, שלא תהא סנהדרי שומעת מפי המתורגמן. [רש"י (שם) - כשבאין עדי לועזים להעיד בפניהם לא יצטרכו להעמיד מליצים ביניהם, דהוה ליה עד מפי עד]. [מהרש"א (שם) - וטעם הענין כי המתורגמן לעולם אי אפשר לדבר ולהמליץ כל דבר הצריך שאמר ליה הבעל דין וזה שדקדק לומר ידבר נא עבדך דבר וגו' כדאמרי' בפרק מרובה דבר ולא חצי דבר שעל ידי תורגמן לא תשמע רק חצי דבר].

ה. רמב"ם (פכ"א סנהדרין ה"ח) - לא יהיה הדיין שומע מפי התורגמן אלא אם כן היה מכיר לשון בעלי דינים ושומע טענותיהם, ואם אינו מהיר בלשונם כדי להשיב להם יעמוד התורגמן להודיע אותם פסק הדין ומאי זה טעם חייב זה וזכה זה.

ו. שו"ע (סי' י"ג סע' ג') - ואין לדיין לקבל טענות בכתב אלא ישמעו טענותיהם מפיהם וכו'. (מיהו אם ב' בעלי דינים רוצים לטעון בכתב, הרשות בידן, וכל מה שכותבין אינן יכולים לחזור בהן).

ז. רמב"ם (פ"ב סנהדרין ה"ו) - כשם שבית דין מנוקין בצדק כך צריכין להיות מנוקין מכל מומי הגוף, וצריך להשתדל ולבדוק ולחפש שיהיו כולן בעלי שיבה בעלי קומה, בעלי מראה, נבוני לחש, ושידעו ברוב הלשונות כדי שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן.

ח. שו"ע (סי' י"ז סע' ו') - לא יהיה הדיין שומע מפי המתורגמן, אם היה מכיר בלשונם ושומע טענותיהם. אבל אם אינו יודע בלשונם כל כך שידע להשיב להם להודיעם פסק הדין מותר להעמיד מתורגמן. הגה: עיין לעיל סימן י"ג סעיף ג'. [פ"ת (ס"ק י"ב) - ועיין בב"ח שכתב דבדיני ממונות אינו אסור אלא מדרבנן ולכתחילה דוקא וכו' אבל היכא דלא אפשר כגון בני איטליאה ובני תוגרמה הבאים במלכותינו ואין כאן מי שיכיר לשונם כל עיקר, שומע הדיין ע"פ תורגמן אף לכתחילה, דבכי הא לא תיקנו רבנן כו'. וכדבריו כתב בתשובת הרדב"ז ח"א סי' של"א, שנשאל ג"כ על דבר זה על מה סמכו הדיינים בזה"ז שמעמידין תורגמן. והשיב, דיפה סמכו דלפי דעת רוב מפרשים הך עובדא דלעוזי עדים הוי דבעינן בהו מפיהם ולא עד מפי עד, אבל בבעלי דינים דליכא האי טעמא דנין שפיר ע"י תורגמן כו'. ואפילו לדעת הרמב"ם ודעימיה שפירשו הך עובדא בבעלי דינים, נמי א"ש, דהא דלא ישמע מפי המתורגמן מדרבנן בעלמא הוא, והיכא דאפשר אפשר, והכי הוה עובדא דרבא כו', אבל היכא דליכא מאן דידע לישנא דהנהו לעוזי, שומעין טענותיהם מפי המתורגמן, כיון דלא שכיח כולי האי ואיכא פסידא לבע"ד לא גזרו רבנן].

ט. סמ"ע (סי' י"ז סע' ו') - ועיין פרישה שדקדקתי מלשון הרמב"ם שגם אם הדיין א"צ לשום מתורגמן שיוודע ג"כ להשיב בטוב, רק שהבע"ד רוצים להעמיד מתורגמן שימליץ דבריהם באזני הדיין לאחר שטענו הן בעצמן לפני הדיינים מותר וכו'. ומה שבזמן הזה נוהגין לדון לועזים על ידי מורשה שלהם, הוא מפני שכל שבאו לדון לפני דיינים קבועין הו"ל כקבלו עליהם לדון כן, ואין לנו אחר הקבלה כלום.

י. דרכי משה (סי' קכ"ד ס"ק ב') - ולי נראה דמתורגמן ומורשה שני דברים הם, דמתורגמן היינו שבעלי דבר הם לפני בית דין רק שהמליץ בינותם וזה אסור אף בתובע מאחר שהוא לפני בית דין יטעון בעצמו, אבל כשאינו לפני בית דין ושולחין כחן ורשותם ביד שלוהן זהו ענין המורשה שמותר בתובע ולא בנתבע.

ט. חזון איש (ח"מ סי' ד' אות ה', וח') - ונראה דהא דמתורגמן גרע משליח משום שאין הדיין שומע כל הטענות בבת אחת, אלא הבעל דין מדבר קטעים קטעים וזה מתרגם וזה מכביד בטבע על השומע וגורם גריעותא בחריפות ההתבוננות בשעת שמיעת הטענות וזו פסול בדיינים וכו', והלכך עדיף טפי שהלועז יסדר כל טענותיו לפני המתורגמן והמתורגמן יטעון בשליחותו וזה שפיר דמי כיון דא"א בענין אחר וכו'. הסמ"ע כתב דבזה"ו נהגו לדון ללועזים עפ"י המורשה שלהן משום שהיו קבלו עליהם ונראה דצריך שיוודיעו שאינו מן הדין ושיקבלו דאם אינם יודעים אין כאן מחילה ואפשר שאין הנתבע משיב רק מפני שחושב שחייב כן מן הדין. ובפ"ת כתב בשם הב"ה והרדב"ז דשמיעה מפני המתורגמן אינו אלא מדרבנן ובמקום דלא אפשר לא גזרו וכו' ולא משמע כן כלל מסתימת הגמ' והפוסקים.

י. משנה אבות (פ"א מ"ח) - יהודה בן טבאי אומר אל תעש עצמך כעורכי הדיינים. [רמב"ם פהמש"נ (שם) - רצונו לומר שילמד אחד מבעלי הדין טענה שתועילהו, ויאמר לו אמור כך, או הכחש באופן כזה, ואפילו ידע שהוא עשוק, ושבעל דינו טוען עליו בשקר לפי הכרע הסברה, אין מותר לו ללמדו טענה שתצילהו בשום פנים]. [רע"ב (שם) - כאותן אנשים שעורכים ומסדרים טענות בעלי הדין לפני הדיינים. שאסור לאדם לגלות דינו לאחד מבעלי הדין ולומר לו עשה כך בשביל שתזכה בדין, ואף על פי שיוודע שהדין עמו]. [תוס' יו"ט (שם) - ויצא לי מזה פירוש דברי הר"ב שכתב ולומר לו עשה כך וה"ל למימר תהא טוען כך כדברי הרמב"ם. אלא שדעתי דלהשיאו עצה לעשות מעשה כהוא דר' יוחנן וכו' אבל ללמדו סדור דבריו וטענותיו כל שאין בו שקר אפשר דלהר"ב אין להתחסד ולהשמט מזה].

יא. גמ' כתובות (נב:) - קריביה דרבי יוחנן הוה להו איתת אבא דהות צריכה רפואה כל יומא, אתו לקמיה דר' יוחנן, אמר להו איזילו קוצו ליה מידי לרופא. אמר רבי יוחנן עשינו עצמינו כעורכי הדיינים.

יב. רמ"א (סי' י"ז סע' ה') - ולא יכתוב שום חכם פסק לאחד מבעלי הדיינים בדרך א"כ, או שיכתוב לו דעתו בלא פסק, כל זמן שלא שמע דברי שניהם, שמא מתוך דבריו ילמדו לשקר. [ערוה"ש (סע' ח') - אבל אם החכם רואה שבהעדר תשובתו יתהוה קילקול מזה כגון שהשואל רוצה לנתק קישורי תנאים ואם לא ישיב לו לאיסור ינתק הקישורי תנאים וכיוצא בזה או אם לא ישיב יצמח מזה מחלוקת או שבתשובתו יציל עשוק מיד עושקו מצוה להשיב כיון שכוונתו לשמים].

יג. גמ' שבועות (לא:) - מנין לבעל דין שלא יטעים דבריו לדיין קודם שיבא בעל דין חבירו ת"ל מדבר שקר תרחק וכו', ואשר לא טוב עשה בתוך עמיו רב אמר זה הבא בהרשאה. [תוס' (שם) - כשעושה בשביל שהוא אלם ובעל טענות שמתעבר על ריב לא לו, אבל כשטורח להביא לחבירו מעותיו שאין חבירו יכול לטרוח מצוה קעביד]. [ה' הרשב"א שבועות (ל) - ולענין שווי נתבע שליח לטעון בשבילו בבית דין איכא מרבנותא ז"ל דאמרי דמצי למנות וכו' וכ"כ הרב בעל הערוך ור"ח ז"ל, אבל בתשובה לרבי' סעדיה ז"ל וכן בתשובה לרב אלפסי ז"ל איתא שאין נתבע יכול למנות שליח וכן בדין שלא ישמעו ב"ד מפי תורגמן טענות של שקר ופעמים שהנתבע אינו מעיז בפני בעל חובו שיוודע האמת כמוהו והשליח מעיז שאינו יודע].

יד. גמ' ב"ק (ח:) - אמר אביי ראובן שמכר שדה לשמעון באחריות, ואתא ב"ח דראובן וטרף משמעון, דינא הוא דאזיל ראובן ומשתעי דינא בהדיה, ולא מצי א"ל לאו בעל דברים דידי את, דאמר ליה אי מפקת מיניה עלי הדר. [ס' קובץ ביאורים (ב"ק אות ה') - מדבריהם נראה שאין הנטען יכול לשלוח שליח בעדו לב"ד. דהא בגמ' קאמר הטעם דאזיל ראובן ומשתעי דינא בהדיה משום דבעל דבר הוא הא בלא"ה לא]. [תוס' (שם) ד"ה דינא - וא"ת מאי נפקא מינה הא כל מה שיכול ראובן לטעון טענין ליה לשמעון דטענין ליה ללוקח וכן ליתומים]. [נמק"י (שם) - א"נ שראובן יותר פקח משמעון לטעון ושמעון אינו כאן שימנהו אפטרופוס].

טו. שו"ע (סי' קכ"ד סע' א') - הנתבע אינו יכול למנות מורשה שיבא לבית דין וישיב בעדו לתובע והוא יושב בביתו. [ש"ך (ס"ק א') - כתב בד"מ וסמ"ע דאפי' לתובע לא התירו אלא כשהוא יושב בביתו ושולח מורשה לב"ד במקומו בכחו ורשותו משא"כ כשגם התובע בב"ד אסור לטעון ע"י מליץ שלו אלא יטעון בעצמו וכו' וכ"כ הב"ח דכשהוא בב"ד לכ"ע בין תובע בין נתבע אסור לטעון ע"י אחר ולפ"ז מה שנוהגין עכשיו להתובע טוען בצירוף אחר בב"ד נגד הנתבע היה נרא' דהיינו כמ"ש הסמ"ע בס"י י"ז ס"ק י"ד וז"ל ומה שבזמן הזה נוהגים לדון ללועזים ע"י מורשה שלהם הוא מפני שכל שבאו לדין לפני דיינים קבועים ה"ל קבלו עלייהו לדון כן ואין אחר הקבל' כלום עכ"ל ואם כן ה"ה הכא אלא דלפ"ז קשה דא"כ אם הנתבע מעכב יהא אסור ועוד גם להנתבע יהא מותר כשאין התובע מעכב]. [ערוה"ש (שם) - וכ"ז מדינא אבל עכשיו המנהג בכל בתי דינים שגם הנתבע מעמיד מורשה וכ"ש התובע ובין שהבעלי דינים הם בעצמם בב"ד ובין שאינם בעצמם בב"ד ומ"מ אם אינם בב"ד והב"ד רואים שע"י המורשים אין ביכולת לברר הדין על הברירור שולחים אחריהם ובאים בעצמם לב"ד וכן נכון לעשות].

טז. שו"ע (סי' י"ז סע' ט') - ראה הדיין זכות לאחד מהם, ובעל דין מבקש לאמרו ואינו יודע לחבר הדברים, או שראוהו מצטער להציל עצמו בטענות אמת, ומפני החימה והכעס נסתלקה ממנו, או נשתבש מפני הסכלות, הרי זה מותר לסעדו ולהבינו תחלת הדבר, משום פתח פיך לאלם (משלי לא, ח), וצריך להתיישב בדבר זה הרבה כדי שלא יהיה כעורכי הדיינים.